

دکتر هاشم نیکومیرام^۱
چندر فروری نژاد^۲

نظام مالی اسلامی

بازارها، ابزارها و نهادهای مالی اسلامی

ابزارهای مالی، بازارهای مالی و نهادهای مالی اجزای یک نظام مالی را تشکیل می‌دهند که وظیفه آن‌ها انتقال وجوه مازاد در جامعه به جاهایی است که کمبود منابع مالی در آن‌ها وجود دارد. اگر ارکان فوق در یک جامعه به درستی شکل بگیرد، زمینه رشد اقتصادی فراهم می‌شود. برای تحقق توسعه کشور، توجه به دستورات اسلامی در زمینه امور مالی به ویژه حرمت ربا در تاسیس یا کار آیی یک نظام مالی به ویژه در ایران به عنوان یک کشور اسلامی ضروری محسوب می‌شود. برای نهادهای مالی اسلامی نیز مدیر بیت نقدینگی از ویژگی منحصر به فردی برخوردار است؛ زیرا بسیاری از ابزارهای مالی مرسوم که برای مدیر بیت نقدینگی به کار می‌روند، مبتنی بر نرخ بهره هستند و از نظر شرعی و فقهی کاربردپذیر نیستند. لازم است در یک جامعه اسلامی رفتار اقتصادی فرد با ایمان قلبی او سازگار باشد.

مقدمه

مقاله

آزادی از غرر. همه معاملات و قراردادهای اسلامی باید از غرر خالی باشد. به عبارت دیگر، معاملاتی که در وضعیت عدم اطمینان انجام می شود، غیرمجاز است. غرر نقطه مقابل شفافیت و معلوم بودن است.

آزادی از قمار. در تعریف قمار، بین علما اختلاف نظر وجود دارد. قمار در وضعیت عدم اطمینان و متکی بر بخت صورت می گیرد. قمار به خطر انداختن پول به امید کسب منفعت در جایی است که این امید بر پایه بخت و تصادف و رخدادهای غیر مطمئن استوار باشد و ریسک کردن به خودی خود ضرورتی نداشته باشد. قمار، بازی ستیزه جویانه ای است که دو طرف به سبب استفاده از انحصاری یا یکدیگر انجام می دهند و اصلا حسن نیست در آن مطرح نیست. (هنوهان، ۲۰۰۱) در قماربازی همواره یک طرف بازنده وجود دارد و طرفین خود را در معرض خطر از دست رفتن مال قرار می دهند.

(صالح آبادی، ۱۳۸۲)

عدم کنترل قیمت. تعیین نرخ کالا، تابع اوضاع گوناگونی است. در صورتی که نرخ گذاری کالاها به صورت طبیعی و عادلانه

منصفانه و منع انجام معاملات غرری، قماری، شرط بندی و بورس بازی را تسهیل می کنند.

هنجارهای اخلاقی در بازار مالی اسلامی

محققان و اندیشه وران مالی اسلامی، به اصول برگرفته از قرآن و سنت، تعهد کامل دارند و براساس آن، حقوق و تعهدات هر یک از شرکت کنندگان بازار سهام را تعیین می کنند. این جا برخی از اصول اخلاقی اسلامی که در زمینه بازار سهام قابل اعمال هستند، بیان می شود.

آزادی در انجام معامله. اسلام در انجام معاملات به طرفین آزادی داده است؛ بنابراین اگر یک قرارداد با اجبار یکی از طرفین همراه باشد، غیرمجاز تلقی می شود. آزادی از ربا. ربا یا «ربوا» در لغت به معنای زیاده است و معاوضه مالی به مالی دیگر است که این دو اولاً همجنس باشند ثانیاً با کیل یا وزن، اندازه گیری شوند یا قرض دادن به شرط زیاده. قید معاوضه ذکر شده است تا شامل همه مبادلات و معاوضات شود که بیع، صلح و هبه معاوضه را نیز در بر می گیرد. (نجفی، ۱۳۸۹)

چارچوب نظام مالی اسلامی

نظام مالی اسلامی. شبکه ای از بازارهای مالی، نهادهای مالی و ابزارهای مالی است که وظیفه انتقال وجوه را میان خانوارها، بنگاه ها و دولت براساس اصول اسلامی تسهیل می کند و زمینه را برای نیل به رشد اقتصادی فراهم می سازد.

بازارهای مالی اسلامی. بازارهایی هستند که در آنها دارایی های مالی - دارایی هایی که ارزش آنها به جریان نقدی آتی بستگی دارد - براساس اصول اسلامی مبادله می شود و عمدتاً براساس مشارکت در سود و زیان استوار است.

ابزارهای مالی اسلامی. اوراق و اسنادی هستند که توسط شرکت ها، موسسات مالی و اقتصادی و دولت برای تأمین مالی صادر و در بازارهای مالی اسلامی مبادله می شوند؛ این ابزارها براساس اصول اسلامی طراحی می گردند.

نهادهای مالی اسلامی. سازمان هایی هستند که ایجاد نقدینگی کافی برای سرمایه گذاران و سرمایه پذیران، مشارکت عرضه کنندگان و مصرف کنندگان وجوه نقد، برقراری سیستم معاملات و تسویه

محققان و اندیشه وران مالی اسلامی، به اصول برگرفته از قرآن و سنت، تعهد کامل دارند و براساس آن، حقوق و تعهدات هر یک از شرکت کنندگان بازار سهام را تعیین می کنند. این جا برخی از اصول اخلاقی اسلامی که در زمینه بازار سهام قابل اعمال هستند، بیان می شود

به همراه داشته باشد. در این گونه موارد، چنانچه شخص ثالث با انجام یک معامله که بین دو طرف دیگر انجام می شود متضرر شود، می تواند از حقوق مربوط خود در این زمینه استفاده و از زیان خود جلوگیری کند.

بازار مالی بین المللی اسلامی

به منظور پاسخگویی به مشکلات نهادهای مالی کشورهای اسلامی، موافقت نامه ای مبنی بر تاسیس بازار مالی بین المللی اسلامی در نوامبر ۲۰۰۱ توسط بانک های مرکزی مالزی، بحرین، اندونزی، سودان و رئیس بانک توسعه اسلامی به امضا رسید. اهداف اصلی این موافقت نامه به این قرار است: تلاش در ایجاد و توسعه بازار مالی بین المللی منطبق بر اصول و قوانین فقهی، ارائه تمهیداتی برای مدیریت نقدینگی بانک های اسلامی، گسترش بازار دست دوم فعال و ایجاد محیطی که نهادهای مالی اسلامی و غیر اسلامی را به مشارکت فعال در بازار دست دوم تشویق کند.

چنانچه شخص ثالث با انجام یک معامله که بین دو طرف دیگر انجام می شود متضرر شود، می تواند از حقوق مربوط خود در این زمینه استفاده و از زیان خود جلوگیری کند

اطلاع داشته باشند.

عدم وجود زیان برای دیگران. این زیان در مواردی محقق می شود که انجام معامله بین طرفین باعث به خطر افتادن منافع سایر سهام داران شود. معامله هر چند با رضای طرفین انجام شود، نباید زبانی را برای شخص ثالث

انجام گیرد و اجحافی به عرضه کننده یا خریدار تحمیل نشود، به دخالت دولت برای تعیین نرخ، نیازی نیست؛ زیرا فرض بر این است که بدون دخالت دولت، قیمت ها آن طور که باید باشد، مشخص می شود و اگر دولت قیمت دیگری غیر از نرخ متعارف معین کند، باعث اجحاف به فروشنده یا خریدار می شود.

حق انجام معامله با قیمت عادلانه. قیمت هایی که در نتیجه عرضه و تقاضای واقعی و به دور از هر گونه مداخله تعیین می شوند، قیمت های عادلانه هستند؛ اما در برخی موارد قیمت ها به دلیل تبلیغات مثبت یا منفی از قیمت عادلانه فاصله می گیرند و باعث غبن و غیر اخلاقی شدن معامله می شوند.

امکان دستیابی به اطلاعات دقیق و کافی. انتشار اطلاعات کاذب و نادرست ممنوع است. همچنین عدم افشای اطلاعات اساسی نیز با هنجارهای اسلامی منافات دارد. طبق سنت نبوی، طرفین هنگام معامله باید از قیمت بازار و شرایط دیگر کالای مورد معامله

با توسعه و گسترش مدنیت، کیفیت کالاها و خدمات بهبود چشمگیری یافت و پاسخگویی به نیازهای انسان تکامل یافت. همه این پیشرفت‌ها مدیون توسعه تکنولوژی در حوزه‌های مختلف است. با توسعه تکنولوژی در زمینه‌های مختلف، تهیه منابع مالی مورد نیاز این توسعه احساس می‌شود

پروژه یا یک فعالیت سرمایه‌گذاری خاص می‌شود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توسعه و گسترش مدنیت، کیفیت کالاها و خدمات بهبود چشمگیری یافت و پاسخگویی به نیازهای انسان تکامل یافت. همه این پیشرفت‌ها مدیون توسعه تکنولوژی در حوزه‌های مختلف است. با توسعه تکنولوژی در زمینه‌های مختلف، تهیه منابع مالی مورد نیاز این توسعه احساس می‌شود. امروزه نظام مالی، عملیات واسطه‌گری مالی و تصدی جریان گردش وجوه در سیستم اقتصادی را به عهده دارد. رابطه بین وام‌دهنده و وام‌گیرنده در این سیستم و تعامل آن با موازین

اسلامی موضوع مورد بحث در حوزه نظام مالی اسلامی است. در واقع، فلسفه نظام مالی اسلامی آرایه اصولی است که گردش وجوه براساس موازین اسلامی صورت پذیرد. اقتصاددانان مسلمان عموماً سرمایه‌پولی را به عنوان ابزاری قابل تبدیل به دارایی‌های مولد تلقی می‌کنند. همچنین باید میان بازار مالی بین‌المللی اسلامی و بانک‌های مرکزی کشورهای اسلامی همکاری نزدیک شکل بگیرد.

- ۱- استاد گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
- ۲- دانشجوی دکترای مدیریت مالی واحد علوم و تحقیقات

بازارهای مالی اسلامی در نظام مالی اسلامی

صندوق اسلامی ABC. هدف کلی این صندوق آن است که برای سهام‌داران خود نقدینگی، سودآوری واقعی مستمر و نیز حداکثر امنیت را فراهم کند. سرمایه‌گذاری‌های اصلی صندوق از طریق مشارکت در دادوستد، اجاره، استصناع، مضاربه و مرابحه صورت می‌گیرد. گواهی‌هایی است با ارزش اسمی یکسان که پس از اتمام عملیات پذیرهنویسی، بیانگر پرداخت مبلغ اسمی مندرج در آن توسط خریدار به ناشر است و دارنده آن مالک یک مجموعه‌ای از دارایی‌ها، منافع حاصل از دارایی یا ذی‌نفع یک

منابع

3. نجفی، مهدی (1390) «اخلاق و کارایی در بازار سهام از دیدگاه اسلام» فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره 18.
4. Patrick Honohan, Islamic Financial Intermediation: Economic and Prudential Considerations, Development Research Group and Financial Sector Strategy and Policy Department the World Bank, 2001

1. صالح‌آبادی، علی، (1382) «بورس‌بازی در بازار سهام از دیدگاه اسلام»، تهران، فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)، ش 20.
2. صالح‌آبادی، علی و همکاران، (1380) «اصول مدیریت مالی اسلامی و ابزارهای آن»، تهران، مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع).